

อาหารชั้นและอาหารหยาบสำหรับโคนม

ประสงค์ ไคลมี
อัมพร นันทธีโร

จัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

- ☆ คำนำ
- ☆ อาหารชั้นและอาหารหยาบสำหรับโคนม
- ☆ ขั้นตอนในการทำฟางหมัก
- ☆ ข้อควรระวังในการทำฟางหมัก
- ☆ อาหารชั้นสำหรับโคนม
- ☆ สูตรอาหารสำหรับโคอ่อน
- ☆ อาหารชั้นสำหรับโครุ่นหรือโคสาว
- ☆ อาหารชั้นสำหรับโคให้นม
- ☆ การเตรียมอาหารชั้นสำหรับโคให้นม
- ☆ การเตรียมอาหารชั้นสำหรับโคนมแห้ง
- ☆ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
- ☆ ขั้นตอนในการผสมอาหารชั้นด้วยตนเอง

คำนำ

อาหารสำหรับโคนม ส่วนใหญ่แล้วคล้ายกับอาหารโคเนื้อ ต่างกันที่ปริมาณโภชนะบางอย่าง นอกจากนี้แล้วผู้เลี้ยงโคนมต้องให้ความสนใจในเรื่องอาหารสำหรับโคนมมากเป็นพิเศษ เนื่องจากโคนมต้องการอาหารที่มีโภชนะต่าง ๆ ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการให้อาหารแก่ลูกโค โคสาว โคให้นม และโคนมแห้งเนื่องจากโคนมแต่ละระยะการเจริญเติบโต ต้องการโภชนะไม่เท่ากันหากอาหารที่ให้มิโภชนะไม่ครบและไม่พอเพียงจะเกิดผลเสียหายเป็นอย่างมาก

เอกสารเผยแพร่เรื่องนี้ นอกจากจะรวบรวมรายละเอียดของอาหารชั้นและอาหารหยาบสำหรับโคนม ขั้นตอนในการทำฟางหมัก ข้อควรระวังในการทำฟางหมัก สูตรอาหารชั้นสำหรับโคอ่อน อาหารชั้นสำหรับโครุ่นหรือโคสาว อาหารชั้นสำหรับโคให้นม การเตรียมอาหารชั้นสำหรับโคให้นม การเตรียมอาหารชั้นสำหรับโคนมแห้ง ขั้นตอนในการผสมอาหารชั้นด้วยตนเอง เอกสารในเรื่องนี้จะทำให้เกษตรกรและผู้อ่านสามารถนำไปใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการผสมอาหารโคนมได้

โครงการผลิตเอกสารเผยแพร่
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อาหารชั้นและอาหารหยาบสำหรับโคนม

อัมพร นันทธีโร
ประสงค์ ไคลมี

อาหารสำหรับโคนม ส่วนใหญ่แล้วคล้ายกับอาหารโคเนื้อ ต่างกันที่ปริมาณโภชนะบางอย่าง นอกจากนี้แล้วผู้เลี้ยงโคนมต้องให้ความสนใจในเรื่องอาหารสำหรับโคนมมากเป็นพิเศษ เนื่องจากโคนมต้องการอาหารที่มีโภชนะต่าง ๆ ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการให้อาหารแก่ลูกโค โคสาว โคให้นม และโคนมแห้งเนื่องจากโคนมแต่ละระยะการเจริญเติบโต ต้องการโภชนะไม่เท่ากันหากอาหารที่ให้มิโภชนะไม่ครบและไม่พอเพียงจะเกิดผลเสียหายเป็นอย่างมาก

อาหารสำหรับโคนมมี

1. อาหารหยาบ
2. อาหารชั้น
3. แร่ธาตุ
4. วิตามิน

5. น้ำ

สำหรับแร่ธาตุ วิตามิน และน้ำ จะได้กล่าวไว้อย่างละเอียดในเอกสารเผยแพร่เล่มต่อไป

1. อาหารหยาบ

หมายถึง อาหารที่มีเยื่อใยสูง เช่น กล้วยาสด กล้วยาหมัก กล้วยาแห้ง ฟาง ฟางปรุงแต่ง พืชถั่วอาหารสัตว์ และเศษวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรเช่น ยอดอ้อย ต้นกล้วย ใบมันสำปะหลังตากแห้ง หรือแม้แต่วัชพืช เช่น ผักตบชวา ก็จัดเป็นอาหารหยาบสำหรับสัตว์เคี้ยวเอื้องเช่นกัน

โดยปกติโคสามารถสร้างน้ำนมโดยกินอาหารหยาบแต่เพียงอย่างเดียวก็พอเพียงแล้ว แต่น้ำนมที่ให้นั้นจะมีจำนวนน้อย จึงมีหลักว่า ถ้าโคตัวใดให้น้ำมน้อยกว่าวันละ 5 ลิตร ควรให้โคตัวนั้นกินแต่อาหารหยาบที่มีคุณภาพดีเท่านั้นก็พอเพียงไม่จำเป็นต้องเพิ่มอาหารชั้นให้กิน แต่เกณฑ์นี้ไม่ใช่มาตรฐานเกษตรกรบางรายอาจจะไม่เพิ่มอาหารชั้นให้แก่โคเลยถึงแม้โคตัวนั้นจะให้นมถึงวันละ 7-8 ลิตรทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของโค ภาระการตัดสินใจของผู้เลี้ยง โดยยึดหลักว่าหากได้เพิ่มอาหารชั้นให้แก่ นมลดลงแสดงว่าปริมาณอาหารชั้นจำนวนสุดท้ายนี้เหมาะสมกับความสามารถของโคให้นมตัวนั้น

อาหารหยาบที่มีคุณภาพดี ควรจะเป็นอาหารหยาบที่ได้จากหญ้า และถั่วอาหารสัตว์ผสมกันในอัตราส่วนอย่างละครึ่ง ถ้าอาหารหยาบประกอบด้วยถั่วอาหารสัตว์เกิดกว่าครึ่ง โคอาจจะเกิดอาการท้องอืดได้

โคสามารถแทะเล็มหญ้าและพืชถั่วอาหารสัตว์ที่มีความสูงระดับ 6-8 นิ้ว แต่เกษตรกรบางรายไม่นิยมปล่อยให้โคลงแทะเล็ม มักจะใช้วิธีตัดสดแล้วนำมาให้กินที่คอก ดังนั้นจึงควรปลูกพืชอาหารสัตว์ที่ให้ผลผลิตสูงและมีการดูแลจัดการที่ดี

เกษตรกรไทยไม่นิยมทำอาหารหยาบให้อยู่ในรูปแห้ง เนื่องจากมีฟางอยู่เป็นจำนวนมากพอเพียงให้โคกินในหน้าแล้ง ทั้งยังไม่นิยมตัดสดแล้วนำมาหมักเก็บไว้ให้โคกินในยามขาดแคลน เนื่องจากขบวนการหมักมีวิธีการที่ยุ่งยากและต้องใช้งเงินลงทุนมาก

สำหรับวิธีการทำทุ่งหญ้าอาหารสัตว์ และวิธีการปลูกพืชถั่วอาหารสัตว์นั้น สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม ได้ผลิตเอกสารเผยแพร่แจกฟรีให้แก่ผู้สนใจแล้ว โปรดขอรายละเอียดได้ที่ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน รหัสไปรษณีย์ 10903

ในจำนวนอาหารหยาบที่เมืองไทยมีมากที่สุด หาได้ง่ายและราคาถูกที่สุดคือ กล้วยาสด นอกจากนี้แล้วเมืองไทยยังมีอาหารหยาบสำรอง ซึ่งมีราคาถูกคือฟางข้าว แต่ฟางข้าวมีคุณภาพต่ำ และมีปริมาณโปรตีนเพียงแค่ประมาณ 1.2%เท่านั้น นอกจากนี้ฟางข้าวยังมีลักษณะโปร่ง และไม่ค่อนำกิน ทั้งเส้นใยฟางยังหยาบ จึงย่อยยาก ดังนั้นเกษตรกรจึงควรทำฟางปรุงแต่งเพื่อ แก้ไขข้อเสียของฟางข้าว

ฟางปรุงแต่ง ที่นิยมทำคือ

1. ฟางหมัก
2. ฟางรดด้วยยูเรียและกากน้ำตาล

ข้อดีของฟางปรุงแต่ง

1. มีคุณภาพดีกว่าฟางธรรมดา (ฟางหมักจะมีโปรตีนสูงขึ้น)
2. มีความน่ากิน เส้นใยฟางนุ่มขึ้น ทำให้ย่อยได้ง่ายขึ้น
3. ต้นทุนการทำฟางปรุงแต่งถูกกว่าการเตรียมอาหารหยาบชนิดอื่นๆ
4. เป็นการให้วัสดุเหลือใช้จากการเกษตรให้เกิดประโยชน์

1. วิธีการของฟางปรุแต่ง

ขบวนการหมักฟาง เกิดขึ้นเนื่องจากปุ๋ยยูเรียจะสลายตัวเกิดเป็นก๊าซแอมโมเนีย ซึ่งก๊าซแอมโมเนียนี้จะเป็นตัวทำให้เส้นใยฟางอ่อนนุ่มและการใช้ปุ๋ยยูเรียเป็นการเพิ่มโปรตีนในฟางหมักให้สูงกว่าฟางธรรมชาติได้ด้วย

วัสดุที่ใช้ มี:

ฟางข้าว 100 กิโลกรัม (ประมาณ 30 มัด)

น้ำ 100 กิโลกรัม (5 ปี๊บ)

ปุ๋ยยูเรีย 6 กิโลกรัม (ใช้ปุ๋ยสูตร 46-0-0)

วิธีทำ การทำฟางหมักนั้นจะหมักในหลุมโดยขุดหลุมให้กว้าง 6 เมตร ยาว 8 เมตร ความลึกขนาดอิฐบล็อก 2 ก้อน ปรับพื้นให้เรียบแล้วรวาดปูนที่พื้นและรอบข้างหลุมทั้ง 4 ด้าน หลุมขนาดนี้จะหมักฟางได้ 500-1,00 กิโลกรัม

หรือเกษตรกรอาจจะได้ให้วิธีหมักฟางบนพื้นราบโดยใช้พลาสติกใสชนิดบางหนา 0.04 มิลลิเมตร รองที่พื้นก่อน และในระหว่างการหมักฟางให้คลุมด้วยพลาสติกหรือผ้าร่ม เพื่อป้องกันก๊าซแอมโมเนียระเหยหนีออกจากกองฟางหมัก

ขั้นตอนในการทำฟางหมัก

1. นำพลาสติกใสชนิดบางปูบนพื้นซีเมนต์หรือปูบนพื้นดิน ภาให้มี ความกว้าง 6 เมตร ยาว 8 เมตร โดยให้ริมผ้าซ้อนเหลื่อมกันจนเต็มพื้นที่

2. นำฟาง 100 กิโลกรัม ไปแผ่บนพลาสติกใส เกลี่ยฟางให้กระจายหนาสม่ำเสมอ แล้วเหยียบฟางให้แน่น

3. รดฟางด้วยน้ำเปล่า 3 ปี๊บ (60 ลิตร) โดยใช้บัวรดน้ำรด และขณะที่รดน้ำให้เหยียบฟางให้แน่นไปด้วย

4. ชั่งปุ๋ยยูเรียสูตร 46-0-0 จำนวน 6 กิโลกรัม เอาปุ๋ยยูเรียนี้ไปละลายกับน้ำเปล่า 2 ปี๊บ (40 ลิตร) ให้มีกลิ่นให้ปุ๋ยยูเรียละลายน้ำจนหมด แล้วจึงเทใส่บัวรดน้ำ นำไปรดบนกองฟางและขณะรดนั้นให้เหยียบฟางให้แน่น ๆ ด้วย

5. ยกผ้าพลาสติกครอบ ๆ กองฟางขึ้น แล้วหาท่อนไม้ไม้ไผ่สอดไว้ข้างล่างผ้าพลาสติก หรือจะเอามัดฟางสองเข้าข้างได้ ทำเป็นคั่นเพื่อกันน้ำไม่ให้ไหลออกจากกองฟาง

6. ใช้พลาสติกใสชนิดบางปิดทับข้างบน อย่างให้มีรูรั่ว หรือจะใช้เต็นท์คลุมกองฟางให้มิดชิด เพื่อป้องกันก๊าซแอมโมเนียระเหยหนีออกจากกองฟาง

7. ใช้ยางรถยนต์หรือของหนักทับข้างบน เป็นการป้องกันลมพัด

8. หมักไว้ 21 วัน จึงนำมาให้สัตว์กินได้

หากต้องการหมักฟางเป็นจำนวนมากให้ปฏิบัติดังนี้คือ หลังจากปฏิบัติเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ข้อ 1 ถึงข้อ 4 ใหม่ จนกระทั่งฟางหมดแล้วจึงทำข้อ 5 ถึงข้อ 8 เป็นขั้นตอนสุดท้าย

ภาพแสดง ขั้นตอนในการทำฟางหมัก

อุปกรณ์

ปุ๋ยยูเรีย (ปุ๋ยสูตร 46-0-0)

เครื่องซัง บัวรดน้ำ

พลาสติกใสชนิดบาง

วิธีทำ

1. ปูพลาสติกทับกรอบไม้ไผ่ขนาด กว้าง 6 เมตร ยาว 8 เมตร ให้พลาสติกใส เลยกรอบไม้ไผ่ประมาณ 50 เซนติเมตร

3. รดด้วยน้ำเปล่า 3 ปีบ เสร็จแล้วให้ รดด้วยน้ำเปล่า 2 ปีบ ละลายกับยูเรีย 6 กิโลกรัม พร้อมกับเหยียบฟางให้แน่น

2. เกี่ยฟาง 100 กิโลกรัมให้กระจายทั่วกรอบไม้ไผ่

4. หากต้องการทำฟางหมักมากกว่า 100 กิโลกรัม ให้ปฏิบัติตามข้อ 2 และ 3 ซ้ำอีก โดยปูฟาง 100 กิโลกรัมครั้งที่สองนี้ทับไปบน กองแรกเลย

5. เมื่อทำฟางหมักแล้วให้ยกพลาสติกกรอบๆ กองขึ้นคลุม แล้วปูพลาสติกใส หรือเต็นท์คลุมให้มิดกอง ระวังอย่าให้มีรอยรั่ว

6. หาของหนักทับบนกองกันลมพัดแล้วหมักไว้
21 วัน จึงนำไปให้สัตว์กินได้

2. การทำฟางราดยูเรียผสมการน้ำตาล

การทำฟางราดยูเรียเพื่อต้องการเพิ่มโปรตีนและเพิ่มพลังงานเสริมเข้าไปในฟางข้าววิธีนี้ไม่ต้อง
เสียเวลาในการหมักฟาง

วัสดุที่ใช้ มี:

ฟางข้าว 10 กิโลกรัม

น้ำ 6 กิโลกรัม

กากน้ำตาล 0.75-1 กิโลกรัม

ปุ๋ยยูเรีย 150 กรัม (1 ชีดครึ่ง)

(1,000 กรัม = 1 กิโลกรัม)

วิธีทำ

1. ชั่งฟาง 10 กิโลกรัม แล้วเทใส่ในรางอาหาร
2. ชั่งกากน้ำตาล 0.75-1 กิโลกรัม และปุ๋ยยูเรีย 150 กรัม
3. ละลายวัสดุข้อ 2 กับน้ำ 6 กิโลกรัม
4. นำไปรดบนฟางที่อยู่ในรางอาหาร

ข้อควรระวังในการทำฟางหมัก

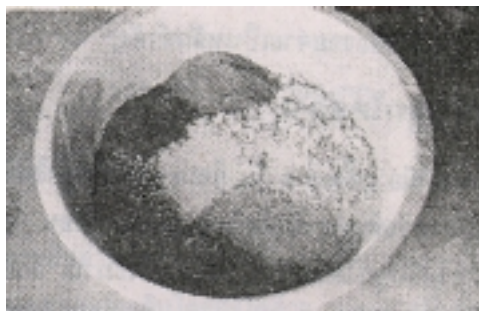
1. ระมัดระวังการใช้ยูเรียโดยชั่งให้ตรงตามที่กำหนด
2. ต้องละลายยูเรียให้หมด อย่าให้เหลือเป็นก้อนที่กั้นภาชนะ
3. อย่าให้มีรอยรั่วที่พลาสติกใสหรือผ้าเต็นท์ที่คลุมกองฟางเพราะจะทำให้ได้ฟางหมักที่ได้มี

คุณภาพต่ำ

4. อย่าให้กองฟางถูกแสงแดด ถ้าเป็นไปได้ควรทำฟางหมักในพื้นที่ที่มีหลังคา
5. หลังจากหมักฟางครบ 21 วันแล้ว ให้ปิดกองฟางที่ปลายด้านใดด้านหนึ่งออกเพียงด้านเดียว แล้วตักไปให้สัตว์กิน หลังจากนั้นให้ปิดกองฟางไว้ตามเดิม
6. ก่อนจะนำฟางไปให้สัตว์กิน ควรผึ่งฟางหมักในที่ร่มสักพัก เพื่อปล่อยให้ก๊าซแอมโมเนียระเหยหนีไปจนหมดก่อนแล้วจึงนำไปให้สัตว์กิน
7. หากต้องการเพิ่มความน่ากิน และเพิ่มพลังงานในฟางหมัก ก่อนนำไปให้สัตว์กินให้ใช้กากน้ำตาลละลายกับน้ำอัตราส่วนกากน้ำตาล : น้ำเป็น 1 : 2 แล้วรดด้วยบัวรดน้ำ (ใช้กากน้ำตาลได้ไม่เกินร้อยละ 15 ของน้ำหนักฟางหมัก)
8. หากต้องการเพิ่มความน่ากิน และลดความเผื่อนที่เกิดจากยูเรีย หลังจากหมักฟางครบ 21 วันแล้วให้เติมเกลือ 0.5% ของน้ำหนักฟางหมัก ละลายกับน้ำ รดที่ฟางหมักแล้วนำไปให้สัตว์กิน
9. ในการเลี้ยงโคด้วยฟางหมักเพียงอย่างเดียวนั้น ต้องหาแร่ธาตุเตรียมไว้ให้โคสามารถกินได้ตลอดเวลา
10. หากต้องการเพิ่มคุณภาพฟางหมัก ให้เติมกำมะถันผงอัตราส่วนไนโตรเจน : กำมะถัน 15 : 1

2. อาหารชั้นสำหรับโคนม

อาหารชั้น หมายถึง อาหารที่ประกอบด้วยโปรตีน คาร์โบไฮเดรต วิตามิน และแร่ธาตุอยู่ครบในอัตราส่วนที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของสัตว์ เป็นอาหารที่มีคุณค่าสูง มีเยื่อใยน้อย อาหารชั้นสำหรับโคนมนั้น เกษตรกรจะซื้อจากบริษัทหรือจะผสมขึ้นใช้เองก็ได้ ในกรณีที่เลี้ยงโคนมจำนวนน้อย หากซื้อวัตถุดิบคุณภาพดียากหรือวัตถุดิบมีราคาแพง ขอแนะนำให้ซื้ออาหารเม็ดสำเร็จรูปจากกลุ่มสหกรณ์หรือจากบริษัทจะเหมาะสมกว่า

อาหารชั้นสำหรับโคนม

การจะพิจารณาว่า เมื่อใดควรจะให้อาหารชั้นแก่โคนมหรือไม่นั้น สำหรับสภาพการเลี้ยงโคนมในเมืองไทยควรยึดหลักดังนี้

1. ลูกโคอ่อน เริ่มหัดให้กินอาหารชั้น เมื่อลูกโคอายุได้ 8 วัน และให้กินได้เต็มที่ เมื่อลูกโคอายุได้ 2 เดือน โดยให้อาหารชั้นไม่เกินวันละ 2 กิโลกรัม อาหารชั้นที่ให้ควรจะมีโปรตีนประมาณ 20%
2. โคเล็ก อาหารชั้นสำหรับโคเล็กควรจะมีโปรตีนอยู่ระหว่าง 16-18%
3. โครุ่นหรือโคสาว อาหารชั้นสำหรับโครุ่นหรือโคสาวควรจะมีโปรตีนอยู่ระหว่าง 14-16%
4. โคให้นม ควรจะมีโปรตีน 16-18%
5. สำหรับโคเล็ก โครุ่นและโคให้มนั้น หากโคได้กินอาหารหยาบที่มีคุณภาพดี (มีทั้งหญ้าและพืชถั่วอาหารสัตว์) เราสามารถลดปริมาณโปรตีนในอาหารชั้นให้ลดลงไปจากที่กำหนดไว้ได้อีก

6. สำหรับโคให้มนั้น หากโคตัวโตให้มนต่ำกว่าวันละ 5 กิโลกรัม ควรให้โคได้กินแต่อาหารหยาบที่มีคุณภาพดี โดยให้กินอย่างเต็มที่ที่ไม่จำเป็นต้องให้อาหารชั้นเสริม

7. ถ้าโคให้มนสามารถให้มนได้วันละ 5-10 กิโลกรัม ควรให้โคได้กินอาหารหยาบที่มีคุณภาพดี และเสริมด้วยกากถั่วเหลือง หรือกากฝ้ายเพียงเล็กน้อย เพื่อเพิ่มโปรตีนในอาหารหยาบ โดยไม่จำเป็นต้องเพิ่มอาหารชั้นให้

8. ถ้าโคให้มนสามารถให้มนได้มากกว่า 10 กิโลกรัม ในแต่ละวันแล้วจึงสมควรให้อาหารชั้นเสริม

เกณฑ์การเสริมอาหารชั้นให้แก่โคนมเหล่านี้ เกษตรกรบางรายสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยพิจารณาถึงรายได้และรายจ่ายเป็นหลักสำคัญ

สูตรอาหารชั้นสำหรับลูกโคอ่อน

สูตรนี้สำหรับลูกโคที่มีอายุตั้งแต่ 8 วัน ก็จะสามารถให้ลูกโคเริ่มหัดกินได้แล้ว และเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถให้อาหารชั้นสูตรนี้เมื่อโคอายุได้ 2 เดือน โดยให้ได้ไม่เกินวันละ 2 กิโลกรัม

สูตรอาหารชั้นสำหรับลูกโคอ่อนนี้มีโปรตีนประมาณ 20% ประกอบด้วย

- รำละเอียด 30 กิโลกรัม
- ข้าวโพดป่น 40 กิโลกรัม
- กากถั่วเหลืองป่น 20 กิโลกรัม
- กระดูกป่น 1.5 กิโลกรัม
- เกลือป่น 0.5 กิโลกรัม
- รวม 100 กิโลกรัม

สูตรอาหารชั้นสำหรับโคเล็ก

สูตรนี้มีปริมาณโปรตีน 16-18% เหมาะสำหรับโคที่มีอยู่ตั้งแต่ 2 อาทิตย์ขึ้นไป มีให้เลือกผสมได้ 4 สูตร โดยให้พิจารณาถึงราคาและคุณภาพของวัตถุดิบเป็นเกณฑ์ วัตถุดิบแต่ละชนิดนั้นมีหน่วยน้ำหนักเป็นกิโลกรัม

	สูตรที่ 1	สูตรที่ 2	สูตรที่ 3	สูตรที่ 4
รำ	30	30	30	24
ปลายข้าว	25	20	44	36
ข้าวโพด	25	20	6	8
กากถั่วเหลือง	17	8	18	10
ใบกระถิน	-	20	-	20
กระดูกป่น(หรือไดแคลเซียมฟอสเฟต)	2	1	1	1
เกลือ	1	1	1	1
รวม	100 กก.	100 กก.	100 กก.	100 กก.

อาหารชั้นสำหรับโครุ่นหรือโคสาว

ปริมาณโปรตีนในอาหารชั้นสำหรับโครุ่นหรือโคสาวนั้น จะมากน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับคุณภาพอาหารหยาบ น้ำหนักของโค และระยะการเจริญเติบโตของโคด้วย นอกจากนี้แล้วคุณภาพของอาหาร

หยาบยังขึ้นอยู่กับฤดูกาลอีกด้วย เช่นฤดูฝน อาหารหยาบจะมีคุณภาพดี แต่ในฤดูแล้งคุณภาพอาหารหยาบจะไม่ค่อยดี

ดังนั้น หากโคได้กินอาหารหยาบคุณภาพดี เราจะสามารถเตรียมอาหารชั้นที่มีเปอร์เซ็นต์โปรตีนต่ำกว่าเกณฑ์ทั่วไปได้ แต่ถ้าให้โคได้กินแต่ฟางหรือหญ้าคุณภาพเลว ผู้เลี้ยงจึงต้องเตรียมอาหารชั้นที่มีปริมาณโปรตีนสูง ดังตัวอย่าง

อาหารหยาบที่โคได้กิน

หญ้า หรือหญ้าและฟาง
หญ้าและพืชล้มลุกอาหารสัตว์ หรือหญ้าและ
ใบกระถิน

อาหารชั้นที่จะผสมให้โคกิน

ผสมให้มีโปรตีน 12% - 14%
ผสมให้มีโปรตีน 10% - 12%

สูตรอาหารชั้นสำหรับโครุ่นหรือโคสาว

ปริมาณ โปรตีน	วัตถุดิบ				
	ข้าวโพด ปลายข้าว(กก.)	รำ (กก.)	กากถั่วเหลือง (กก.)	แร่ธาตุ (กก.)	รวม (กก.)
10%	70	26	2	2	100
	80	15	3	2	100
	93	-	5	2	100
12%	50	43	5	2	100
	70	20	8	2	100
14%	50	36	12	2	100
	81	-	17	2	100

หมายเหตุ สำหรับแร่ธาตุที่เขียนว่า 2 กิโลกรัม นั้น ประกอบด้วยกระดูกป่น 1 กิโลกรัม (หรือจะให้ไคแคลเซียมฟอสเฟต 1 กิโลกรัมก็ได้) และเกลือ 1 กิโลกรัม

นอกจากนี้แล้ว สูตรอาหารชั้นที่มีโปรตีน 12% นั้น มีสูตรเสนอให้เลือกเพิ่มเติม โดยพิจารณาถึงคุณภาพและวัตถุดิบที่มีอยู่ในแต่ละฤดูกาลดังต่อไปนี้

สูตรอาหารชั้นสำหรับโคนมที่มีโปรตีน 12%

	สูตรที่ 1	สูตรที่ 2	สูตรที่ 3
รำละเอียด	45	50	45
ปลายข้าว	30	-	20
มันสำปะหลัง	-	25	10
กากถั่วเหลือง	10	15	12
กากมะพร้าว	10	5	8
กระดูกป่น (หรือโดแคลเซียมฟอสเฟต)	2	2	2
แร่ธาตุ	2	2	2
เกลือป่น	1	1	1

หมายเหตุ สำหรับกระดูกป่น (หรือจะใช้โดแคลเซียมฟอสเฟตก็ได้) แร่ธาตุและเกลือป่นที่ระบุไว้ในสูตรที่ 1 สูตรที่ 2 และสูตรที่ 3 นั้นไม่ต้องผสมลงไปตามสูตรก็ได้ ถ้าหากผู้เลี้ยงสามารถผสมแร่ธาตุก่อน หรือผสมแร่ธาตุชนิดผงอย่างง่ายตั้งไว้ข้างคอกให้วัวได้เลียกินตลอดเวลา

อาหารชั้นสำหรับโคให้นม

ในทางปฏิบัติ เราจะปล่อยให้โคให้นมได้กินอาหารหยาบอย่างเต็มที่ และการจะเพิ่มอาหารข่มให้หรือไม่นั้น มีหลักควรยึดปฏิบัติดังที่กล่าวไว้ในหน้า 9

นอกจากนี้แล้ว ยังต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ประกอบกับการให้อาหารชั้นด้วย ดังนี้:

1. น้ำหนักของแม่โค
2. จำนวนและคุณภาพ
3. เพอร์เซ็นต์ไขมันในนมของน้ำนม
4. ปริมาณน้ำนมที่ได้รับ

ถ้าผู้เลี้ยงสามารถเตรียมอาหารหยาบที่มีคุณภาพดีให้โคให้นมได้กินแล้ว จะสามารถลดต้นทุนอาหารชั้นได้ โดยการเตรียมอาหารชั้นให้มีเปอร์เซ็นต์โปรตีนต่ำกว่าเกณฑ์ปกติได้ ดังต่อไปนี้

1. เมื่อโคให้นมได้กินอาหารหยาบคุณภาพดีมาก เช่น หญ้าแห้งผสมกับพืชถั่วอาหารสัตว์ หรือหญ้าและพืชถั่วอาหารสัตว์หมักควรผสมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีนระหว่าง 9-10%
2. เมื่อโคให้นมได้กินอาหารหยาบคุณภาพดี เช่น หญ้าอ่อนที่มีพืชถั่วอาหาร สัตว์ปะปนอยู่ ควรผสมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 13%
3. เมื่อโคให้นมได้กินอาหารหยาบคุณภาพปานกลาง เช่น หญ้าอ่อนที่มีใบมาก(แต่ไม่มีพืชถั่วอาหารสัตว์ปะปนอยู่) ควรผสมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 15%
4. เมื่อโคให้นมได้กินอาหารหยาบคุณภาพต่ำ เช่น หญ้าแก่จัด หรือหญ้าที่มีใบน้อยหรือให้กินฟางข้าว ควรผสมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 17-20%

การเตรียมอาหารชั้นสำหรับโคให้นม

1. การเตรียมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 9-10%

สูตรที่ 1

ข้าวโพดบดทั้งฝัก 530 กิโลกรัม
 รำละเอียด 400 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 70 กิโลกรัม

สูตรที่ 2

ข้าวโพดบดทั้งฝัก 350 กิโลกรัม
 รำละเอียด 400 กิโลกรัม
 มันเส้น 150 กิโลกรัม
 กากเมล็ดฝ้าย 100 กิโลกรัม

2. การเตรียมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 12-14%

สูตรที่ 1

รำละเอียด 450 กิโลกรัม
 ข้าวโพดบดทั้งฝัก 300 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 200 กิโลกรัม

สูตรที่ 2

รำละเอียด 400 กิโลกรัม
 ข้าวโพดบดทั้งฝัก 200 กิโลกรัม
 มันเส้น 100 กิโลกรัม
 กากเมล็ดฝ้าย 200 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 150 กิโลกรัม

3. การเตรียมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 15-16%

สูตรที่ 1

รำละเอียด 450 กิโลกรัม
 ข้าวโพดบดทั้งฝัก 300 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 250 กิโลกรัม

สูตรที่ 2

รำละเอียด 350 กิโลกรัม
 ข้าวโพดบดทั้งฝัก 350 กิโลกรัม
 กากเมล็ดฝ้าย 150 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 150 กิโลกรัม

4. การเตรียมอาหารชั้นให้มีปริมาณโปรตีน 17-20%

สูตรที่ 1

ข้าวโพดบด 200 กิโลกรัม
 รำละเอียด 200 กิโลกรัม
 ปลายข้าว 200 กิโลกรัม
 กากเมล็ดฝ้าย 200 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 100 กิโลกรัม
 กากถั่วลิสง 100 กิโลกรัม

สูตรที่ 2

ข้าวโพดบด 200 กิโลกรัม
 รำละเอียด 500 กิโลกรัม
 กากถั่วเหลือง 200 กิโลกรัม
 กากเมล็ดฝ้าย 100 กิโลกรัม

การเตรียมอาหารชั้นสำหรับโคนมแห้ง

โดยทั่วไป เราจะให้โคนมแห้งกินอาหารชั้นวันละ 2.5-5 กิโลกรัม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของอาหารหยาบ ขนาดของโค สภาพและความสามารถในการให้นมของโค

สูตรอาหารชั้นสำหรับโคนมแห้ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอาหารหยาดดังต่อไปนี้:

	อาหารหยาด	สูตรอาหารชั้น
คุณภาพดี	สูตรที่ 1	รำ 200 กิโลกรัม ข้าวโพดบดทั้งฝัก 300 กิโลกรัม
	สูตรที่ 2	รำ 200 กิโลกรัม ข้าวโพดบดทั้งฝัก 200 กิโลกรัม ปลายข้าว 100 กิโลกรัม
คุณภาพไม่ดี	สูตรที่ 1	ข้าวโพดบดทั้งฝัก 200 กิโลกรัม รำละเอียด 250 กิโลกรัม กากถั่วเหลือง 50 กิโลกรัม
	สูตรที่ 2	ข้าวฟ่างบด 250 กิโลกรัม ข้าวโพดบดทั้งฝัก 150 กิโลกรัม รำ 20 กิโลกรัม กากถั่วเหลือง 50 กิโลกรัม

ข้อแนะนำเพิ่มเติม

1. นอกจากจะให้โคได้กินอาหารหยาด และอาหารชั้นแล้ว จะต้องให้โคได้กินน้ำสะอาดอย่างพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีแร่ธาตุเอาไว้ให้โคได้กินอยู่ตลอดเวลา โดยผู้เลี้ยงจะเตรียมไว้ให้โคในรูปแบบเป็นผง ซึ่งมีวิธีการเตรียมที่ง่าย หรืออาจจะเตรียมโดยอัดให้เป็นก้อนก็ได้

2. ในการผสมอาหารชั้นเองนั้น ควรจะกระทำก็ต่อเมื่อมีโคนมอยู่จำนวนมาก สามารถหาซื้อวัตถุดิบที่มีอยู่ในสูตรได้ง่าย และวัตถุดิบเหล่านั้นต้องมีคุณภาพดี คือ ใหม่ สด ไม่มีกลิ่นเหม็นหืน ไม่มีสิ่งปลอมปนและประการสำคัญคือ หากคำนวณดูแล้วปรากฏว่าต้นทุนอาหารชั้นที่ตนเองนั้นราคาใกล้เคียงกับอาหารเม็ดที่บริษัทผลิตขาย อย่างนี้แล้วจึงควรที่จะซื้อจากบริษัท แต่หากเกษตรกรมีวัตถุดิบต่างๆ ที่ดีและมีคุณภาพ ทั้งราคาที่ผสมเองถูกกว่าซื้อจากบริษัท ดังนี้จึงน่าจะผสมไว้ใช้เอง

สูตรอาหารชั้นที่แนะนำมาทั้งหมดนี้ สามารถดัดแปลงได้ โดยพิจารณาถึงราคาและคุณภาพวัตถุดิบเป็นเกณฑ์ แต่ในการเปลี่ยนสูตรอาหารแต่ละครั้ง ควรปรึกษากับผู้ที่มีความรู้ในด้านนี้ก่อน

ขั้นตอนในการผสมอาหารชั้นด้วยตัวเอง

1. ชั่งวัตถุดิบแต่ละชนิดให้ได้น้ำหนักตามต้องการ
2. เทวัตถุดิบที่มีน้ำหนักมากที่สุดที่มีอยู่ในสูตรอาหารนั้น กองบนพื้นเป็นอันดับแรก
3. เทวัตถุดิบที่มีน้ำหนักกรองลงมา เททับลงไปเป็นชั้น ๆ ตามลำดับ
4. โรยแร่ธาตุและวิตามิน(ถ้ามีในสูตร)เป็นลำดับสุดท้าย โดยโรยให้ทั่ว ๆ กอง
5. คลุกเคล้าวัตถุดิบให้เข้ากันทั่วทั้งกอง
6. หากพบเศษวัตถุต่าง ๆ เช่น เชือกไนล่อน เชือกฟาง ถุงพลาสติก ก้นบุหรี หลอดกาแฟ ตาปู หรือสิ่งปลอมปนอื่น ๆ ให้เก็บออกทันทีที่พบเห็น

[Main Page](#)

